

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-43-56>

УДК 373.2–37.014.3

Косенчук Ольга Геннадіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
начальниця відділу дошкільної та
початкової освіти Державної установи
«Український інститут розвитку освіти»,
доцент кафедри педагогіки та психології
професійної освіти Національного
авіаційного університету

Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1733-5937>

olha.kosenchuk@npp.nau.edu.ua

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено проблемі аналізу світових тенденцій та напрямів розвитку дошкільної освіти в світі та Україні. Автором здійснено аналіз сучасних міжнародних моніторингових досліджень щодо якості дошкільної освіти; проаналізовано сучасний стан проблеми розвитку дошкільної освіти через призму міжнародних та українських реалій; окреслено тенденції та визначено напрями розвитку дошкільної освіти; акцентовано увагу на суголосності світових та українських тенденцій, надано їм характеристику. Визначено ключові тенденції: розвиток дошкільної освіти в світі є наявність розгалуженої мережі закладів дошкільної освіти; розроблення на законодавчому рівні механізмів, що регулюватимуть процеси розбудови мережі закладів дошкільної освіти; реалізація в освітньому процесі закладу дошкільної освіти компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходу; оновлення нормативно-правової бази та змістовно-методичного забезпечення ЗДО; оновлення програмово-методичного та змістовно-технологічного забезпечення дошкільної освіти; розроблення змістовно-технологічного забезпечення є питання дистанційного та змішаного навчання у закладах дошкільної освіти; впровадження у заклади дошкільної освіти культури демократії; оцінювання якості дошкільної освіти; розроблення системи відбору кваліфікованих педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку та створення умов для підвищення кваліфікації педагогів; створення у закладах дошкільної освіти інклюзивного середовища; створення незалежної служби сертифікації та атестаційної кваліфікації педагогів; потребують оновлення механізми самоосвіти педагогів у перебігу різних форм неформальної освіти та розроблення системи стимулів педагогів.

Перспективним вважаємо питання розроблення дорожньої карти імплементації тенденцій розвитку дошкільної освіти в систему освіти України та проведення моніторингу ефективності її впровадження.

Ключові слова: дошкільна освіта; тенденції; якість освіти; забезпечення якості освітнього процесу ECERS-3; діти дошкільного віку; профстандарт; культура демократії; Державний стандарт дошкільної освіти.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що нині відбуваються в світовому освітньому просторі зумовлюють потребу у визначенні певних орієнтирів, що спрямовані на забезпечення якості освітнього процесу. У цьому контексті вивчення світових тенденцій є важливим питанням, оскільки їх аналіз і осмислення сприятимуть застосуванню варіативних підходів до розв'язання актуальних проблем у векторі освіти дітей дошкільного віку.

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) дошкільна освіта є нульовим рівнем освіти й охоплює два фундаментально знакові для подальшого розвитку життя людини періоди: ранній вік – від 0 до 3-х років та дошкільний вік – від 3-6/7 років. Особливе місце посідає передшкільний період, який збігається зі старшим дошкільним віком [1, с. 26]. Результати міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів (PISA) свідчать, що діти, які були охоплені дошкільною освітою щонайменше 2 роки, демонструють кращі освітні результати порівняно зі своїми однолітками у віці 15 років [2].

Проте, із загальної кількості 32 млн. дітей дошкільного віку у країнах Європейського Союзу лише 15 млн. дітей охоплені дошкільною освітою. Стратегічна рамка для співпраці у сфері освіти визначає європейський показник охоплення дітей віком від 4-х років до віку, коли починається початкова освіта, а саме: 95% дітей цього віку має бути охоплено дошкільною освітою [3]. Європейська рада також визначила показники охоплення дітей віком до 3-х років – 33% дітей до 3-х років і 90% дітей віком від 3-ох років до віку, коли починається початкова освіта має бути охоплено дошкільною освітою. Велика роль роботи з дітьми у віці до трьох років підтверджується великою кількістю досліджень, де наголошується, що саме у цьому віці мозок дитини надзвичайно сприйнятливий до взаємодії із зовнішнім оточенням і розвитку [4].

Водночас дослідження, рекомендації міжнародних організацій акцентують увагу на тому, що дошкільна освіта матиме велике значення у формуванні особистості дитини за умови, якщо вона є якісною [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз світових тенденцій розвитку дошкільної освіти сприятиме визначенню її показників, особливостей, пріоритетних напрямів, що сприятимуть прогнозуванню освітніх політик у цій галузі.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у висвітленні тенденцій та напрямів розвитку дошкільної освіти в світі та Україні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання статті**:

- здійснити аналіз сучасних моніторингових досліджень щодо якості дошкільної освіти;
- проаналізувати сучасний стан розвитку дошкільної освіти через призму Міжнародних та українських реалій;
- охарактеризувати тенденції та визначити напрями розвитку дошкільної освіти.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Тенденцією розвитку дошкільної освіти в світі є *наявність розгалуженої мережі закладів дошкільної освіти*. У європейських країнах набули поширення заклади дошкільної освіти муніципальної та приватної форм власності: материнські школи, дитячі садки з повним або неповним перебуванням у них дітей (від 3-х до 6-ти років), підготовчі класи початкової школи (для дітей п'ятирічного віку), цілодобові інтернати для дітей від 3-х до 6-ти років, ясельні школи та ясельні класи, ігрові групи, клуби матері й дитини, ясла державного типу, пункти денного догляду за дитиною, клуб малюка та ін.

Наявність різних типів закладів дошкільної освіти сприяє охопленню дітей дошкільною освітою, забезпечує рівний доступ до отримання якісної дошкільної освіти, зміст варіативної діяльності роботи цих закладів відповідає потребам батьків у розвитку їхніх дітей. Зазначимо фактаж, так, за даними Державної служби статистики України за часи незалежності спостерігається позитивна динаміка охоплення дошкільною освітою дітей цього віку: з 1995 р. їх частка постійно зростала. Так, у 1995 р. по Україні вона становила 54,5 %, у 2020 р. – 66,2 %. У сільській місцевості за період 1995–2020 рр. цей показник збільшився відповідно з 35,5 до 48,7 %, у міських поселеннях – із 64,2 до 75,2 % [6, с. 42].

Наступною тенденцією, що характеризує розвиток дошкільної освіти у світі є *реалізація в освітньому процесі закладу дошкільної освіти компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходу*, що ґрунтується на принципах дитиноцентризму, культуровідповідності, інтеграції, багатоманітності тощо. Важливо, що підвищення рівня ефективності та якості змісту дошкільної освіти кожної дитини із раннього віку забезпечується освітніми стандартами, програмами розвитку, що ґрунтуються на цінностях й забезпечують можливість для розкриття дітьми власного потенціалу. В європейських країнах означена тенденція реалізується у співпраці з батьками. Так, у «Європейській рамці якості раннього розвитку і дошкільної освіти» зазначено, що батьки є першими педагогами дитини, і вони повинні бути активно

залучені в практику раннього розвитку і дошкільної освіти. Освітні програми спрямовані на співпрацю педагогів, дітей і батьків [7].

Однією із тенденцій, що нині широко впроваджується у практику дошкільної освіти є оновлення її нормативно-правової бази та змістово-методичного забезпечення, що регулює організацію освітнього процесу в різних типах закладів дошкільної освіти. Варто зазначити, що освітній процес в закладах дошкільної освіти відбувається з урахуванням цінності дитинства. Визнанні того, що кожна дитина унікальна, має свою індивідуальність, потенціал, потреби, умови життя тощо.

Зауважимо, що впровадження у заклади дошкільної освіти *культури демократії*, де всі мають можливість висловити свою думку, бути почутим та брати посильну участь у подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді є досить поширеною практикою дошкільної освіти в країнах Європейського Союзу, що також є однією із пріоритетних тенденцій.

Питання оцінювання якості дошкільної освіти та моніторингу є ключовими у розвитку дошкільної освіти. Наявність дієвої системи, ресурсів та інструментів для вивчення якості дошкільної освіти є важливими критеріями в означеному процесі. З цією метою в європейській практиці застосовують міжнародну методикою «Шкала оцінювання освітнього процесу у закладах дошкільної освіти Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-3)».

Розробниками інструмента для оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за міжнародною методикою ECERS-3 є американські дослідники: Т. Гармс, Р. М. Кліффорд, Д. Краєр [8].

Методика ECERS-3 має широку географію впровадження, станом на грудень 2021 року методика перекладена 18 мовами. Надійність методики ECERS-3 підтверджена широтою географії її використання. Стандартизовані методики застосовують у 20 країнах світу, зокрема США, Великій Британії, Італії, Швеції, Німеччині, Португалії, Іспанії, Ісландії, Норвегії, Південній Кореї, Фінляндії та інших країнах Європи.

Відповідно до Програми діяльності Уряду, затвердженої у 2019 році, оцінювання якості дошкільної освіти за шкалою ECERS-3 в Україні є одним із пріоритетних завдань. Ініціатива впровадження шкали ECERS-3 належить Міністерству освіти і науки України, основним виконавцем у реалізації зазначеного завдання є Державна установа «Український інститут розвитку освіти», яка у партнерстві з ВФ «Крок за кроком» за підтримки ЮНІСЕФ в Україні здійснює Всеукраїнське дослідження.

Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» визначена вибірка 200 закладів дошкільної освіти, на базі яких спеціально підготовлені регіональні експерти проводили дослідження.

З 1 листопада по 15 грудня 2021 року згідно наказу МОН від № 26.10.2021 № 1137 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 10.04.2020 №504» та наказу державної установи «Український інститут розвитку освіти» від 26.10.2021 № 157-аг «Про затвердження програми дослідження якості дошкільної освіти з використанням методики Early Childhood Education Rating Scales (далі – ECERS-3)» проведено моніторингове дослідження щодо вивчення якості

освітнього процесу у закладах дошкільної освіти із застосуванням міжнародної методики «Шкала оцінювання освітнього процесу у закладах дошкільної освіти (ECERS-3)». Варто зауважити, що отримані результати будуть спрямовані на розроблення цілісної системи щодо впровадження освітніх політик, які спрямовані на забезпечення якості дошкільної освіти в Україні.

ECERS-3 – це інструмент, який забезпечує всеосяжний вимір якості, спрямований на покращення освітнього процесу кожного закладу дошкільної освіти в Україні. Міжнародна методика дозволить отримати об'єктивні дані про форми взаємодії з дітьми, створені умови для розвитку інтересів дітей, формування мотивації для подальшого особистого професійного зростання самих педагогів.

Оцінювання, що буде здійснюватися за допомогою шкали ECERS-3, уможливить відповісти на наступні запитання: наскільки діти активні в освітньому процесі; чи створені умови для стимулювання дитячої допитливості, розвитку їхнього творчого і критичного мислення; які форми взаємодії дорослих і дітей, дітей між однолітками.

Окрім того, застосування ECERS-3: сприятиме індивідуалізації освіти; урізноманітнить види діяльності дітей у закладі дошкільної освіти; акцентуватиме увагу на важливості позитивної комунікації вихователів з дитиною, а також підвищить значення середовища, у якому розвиваються діти.

Методика ECERS-3 орієнтована на оцінювання якості освітнього середовища у групах дітей віком 3—5 років. Методика містить підшкали, що дають змогу оцінити психолого-педагогічні, організаційні та матеріально-технічні умови, створені в закладі дошкільної освіти. Відтак визначити чи відповідають вони потребам дітей, чи сприяють їхньому розвитку.

Головна перевага методики — оцінюються не досягнення дітей, а освітнє середовище, яке їх оточує, характер взаємодії педагогів з дітьми та дітей між собою.

Структура методики ECERS-3 містить 6 підшкал (*простір і вмеблювання; повсякденні практики особистого догляду; мовлення та грамотність; види навчально-пізнавальної діяльності; взаємодія; структурування програми*), що охоплюють 35 показників та 468 індикаторів. Дослідження проводять експерти, котрі пройшли відповідну підготовку.

Безумовно, забезпечення якості дошкільної освіти не можливе без *проведення моніторингових досліджень*, результати яких є визначальними у побудові стратегій та освітніх цілей.

Досить поширеними у світовому освітньому просторі є практики з вивчення та оцінки потреб дитини, підтримки батьків у розвитку дітей, наявності програм, заснованих на компетентнісному підході. Важливо, що у перебігу моніторингу та оцінки максимально враховуються інтереси дитини [9].

Нові суспільні виклики, спричинені коронавірусною хворобою, зумовили пошук нових шляхів та форм отримання дітьми дошкільної освіти. *Впровадження дистанційного та змішаного навчання* є ще однією світовою тенденцією. За даними моніторингу ЮНЕСКО, на початку пандемії COVID-19 (березень 2020 р.) понад 160 країн

запровадили загальнодержавні закриття закладів освіти, в тому числі й дошкільних, що негативно вплинуло на здобуття освіти значною частиною дітей.

Станом на 13.05.2021 року в 24 країнах спостерігається повне закриття закладів дошкільної освіти. Відтак пріоритетності набуває законодавче регулювання процесу дистанційного та змішаного навчання у закладах дошкільної освіти. Досвід різних країн світу, зокрема, Албанії, доводить потребу у впровадженні означених форм дошкільної освіти, формуванні здатностей педагогів мобільно реагувати на виклики, оскільки під час закриття закладів дошкільної освіти педагоги пережили сильний стрес через необхідність швидкого переходу в режим онлайн, без жодної підтримки на національному рівні. Цікавим у вирішенні цього питання є досвід Литви, де Національна телекомпанія запропонувала одногодичні освітні активності для дітей дошкільного віку та їхніх батьків. Окрім того, на початку карантину здійснювалося опитування родин, чи є у них комп'ютери та інтернет-зв'язок. Сім'ї, що не мали їх, отримали ноутбуки та планшети, було забезпечено підключення до Інтернету тим, у кого його не було.

В Італії започатковано ініціативу «Lontani ma insieme» (Далеко, але разом), що передбачає щоденне надання тематичної підтримки віртуальними каналами і «залишатися» з дітьми кожного дня. Читання, пісні, заходи та поради поширювалися серед сімей за допомогою чатів та відкритих платформ.

В Україні розроблена контент-платформа для батьків дітей дошкільного віку «НУМО». Основна мета – інформування батьків щодо вибудовування ефективної комунікації з дітьми дошкільного віку. Контент-платформа орієнтована й на педагогів, адже має систематизовані форми, методи, корисні підказки, цікаві вправи й ігри, які допоможуть дошкільнятам щодня опанувати важливі навички для подальшого розвитку дитини. Основні напрями: взаємодія з дорослими; сенсорний розвиток, креативність, емоційна компетентність, саморегуляція, самообслуговування, самоідентифікація, взаємодія з дітьми, відповідальність і вміння робити вибір, безпечна поведінка, здоровий спосіб життя, мовлення, математика, екосвідомість, цифрова грамотність, громадянська свідомість [10].

У період карантинних обмежень Державною установою «Український інститут розвитку освіти» було розроблено рекомендації згідно з чинними документами ВООЗ, МОЗ і МОН України, що регулюють процес організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Методологічним підґрунтям запропонованих рекомендацій стало опитування керівників, вихователів, батьків, діти яких відвідують ЗДО, яке здійснювалося з використанням Google Forms. Дослідження проводилось на початку липня 2020 року Міністерством освіти і науки України спільно з Дитячим Фондом ООН (ЮНІСЕФ) за сприяння ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Питання, що містилися в опитувальнику, були спрямовані на з'ясування стану готовності відновлення освітнього процесу в ЗДО в умовах пандемії, а також наявності ресурсів та інструментарію для організації дистанційного та змішаного навчання [11].

Варто зазначити, що пріоритетною тенденцією щодо визначення якості дошкільної освіти є наявна світова практика щодо *системи відбору кваліфікованих*

педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку та створення умов для підвищення кваліфікації педагогів. Вимоги, що висуваються до особистості вихователів зумовлені національними та соціокультурними особливостями. Варто зазначити, що кожна країна має власну систему фахової підготовки у відборі вихователів керується вимогами, що визначені у Професійних стандартах. Так, наприклад, у Німеччині педагоги дошкільної освіти підвищують власну кваліфікацію п'ять-шість разів протягом року через систему курсової підготовки. Тематика підвищення кваліфікації визначається питаннями, що потребують удосконалення, зокрема це: організація партнерства з батьками, проведення діагностики індивідуального розвитку дітей, організація дослідницької діяльності дітей, екскурсій, рольових ігор тощо. У Норвегії, 43% – вихователі дошкільних закладів мають диплом бакалавра, який регулюється законом; 21% – спеціалісти по роботі з дітьми та молоддю мають професійну освіту, верхній середній рівень; 46% – іншу освіту.

Зміни вимог до вихователів зумовлюються суспільними змінами та глобалізаційними викликами. Питання підготовки вихователів, підвищення їхньої кваліфікації, самоосвіта є вкрай важливими.

Зупинимося детальніше на проблемах модернізації сфери дошкільної освіти в Україні. Поступ дошкільної освіти України відбувається у руслі розбудови національної системи освіти, вироблення прогресивних практик, адаптації в освітній процес закладів дошкільної освіти кращого зарубіжного досвіду. Модернізація дошкільної освіти з урахуванням кращих світових та європейських зразків зумовлює потребу в перегляді:

- *нормативно-правового регулювання дошкільної освіти;*
- *програмово-методичного та змістовно-технологічного забезпечення;*
- *освітніх політик із урахуванням результатів моніторингових досліджень, що проводяться з вивчення якості освітнього процесу закладів дошкільної освіти.*

Державна політика у сфері дошкільної освіти є визначальною у забезпеченні її якості. Стає очевидним, що нині нормативна база, що регулює питання дошкільної освіти потребує оновлення з огляду на суспільні запити та світові тенденції.

Системна реформа, що здійснюється в освіті, потребує на законодавчому рівні розроблення механізмів, що регулюватимуть процеси розбудови мережі закладів дошкільної освіти. Так, наприклад, за даними Інституту освітньої аналітики на кінець 2020 року в Україні мережа закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку становила – 15 319 закладів (місто – 6 129; село – 9 190). Закладів освіти з дошкільними підрозділами – 3 345; приватних – 426. Щодо мережі закладів компенсуючого типу: ЗДО із спеціальними групами – 1 630, в них – 4 369 груп (із них в сільській місцевості – 58 закладів, у них – 78 груп); ЗДО із санаторними групами – 284, в них – 1 190 груп (із них в сільській місцевості – 5 закладів, у них – 16 груп) [6, с. 42]. Наявний стан засвідчує потребу у врегулюванні питань, що стосуються наповнюваності груп, створення умов, для реалізації педагогами трудових функцій, забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Відтак це зумовлює внесення змін у Закон України «Про дошкільну освіту», Концепцію розвитку дошкільної освіти в Україні та інші документи, що регулюють функціонування дошкільної галузі.

Проблема оновлення програмово-методичного та змістовно-технологічного забезпечення дошкільної освіти знаходиться у площині впровадження Державного стандарту дошкільної освіти (Базового компоненту дошкільної освіти) [12]. Варто зазначити, що зміст документа побудовано з урахуванням цінності дошкільної освіти, забезпечення її доступності та якості, наступності між дошкільною ланкою освіти і початковою школою [13].

У зв'язку з цим посилюється потреба в оновленні змісту програм розвитку дітей дошкільного віку, методичних рекомендацій щодо реалізації оновленого БКДО, розробленні програм із формування наскрізних умінь дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Варто звернути увагу на необхідність популяризацію у закладах дошкільної освіти культури демократії, де всі мають можливість висловити свою думку, бути почутим та брати посильну участь у подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді тощо.

В оновленій редакції Базового компоненту дошкільної освіти введено рубрику «Участь батьків», у якій визначено форми участі батьків у набутті їхніми дітьми компетентностями під час здобуття дошкільної освіти, у зв'язку з цим виникає потреба розроблення змістовно-методичного забезпечення для їхньої педагогізації, розробленні програм щодо співпраці закладу дошкільної освіти з батьками. Органічно пов'язаний із ідеями Нової української школи: він забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи [14].

Відбувається поступовий відхід від директивної, безальтернативної форми управління: в сучасній Україні заклади ДО мають право самостійно обирати програму виховання дітей із варіантних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України, а також розробляти та впроваджувати власні. Багатоманітність підходів до виховання дітей дошкільного віку надає широкий простір для ініціативи дитячих дошкільних закладів, сприяє оптимізації їх системи, відповідає принципу демократизації системи дошкільної освіти, забезпечує вихователям право на творчість в організації педагогічного процесу, створює передумови для активного залучення до нього сім'ї і громадськості.

Ще одним ключовим питанням, що потребує *розроблення змістовно-технологічного забезпечення є питання дистанційного та змішаного навчання* у закладах дошкільної освіти. Нині в Україні цей процес регулюється документами ВООЗ, МОЗ і МОН України (Постанова Головного державного санітарного лікаря України «Протиепідемічні заходи у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 22.09.2020 р. №55 [15]; Постанова Головного державного санітарного лікаря України «Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.07.2020 р. №42. [16]). Необхідно спрямувати зусилля на розроблення рекомендацій щодо забезпечення якості дошкільної освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання, підвищення вихователями власного фахового рівня з оволодіння цифровими інструментами задля розроблення дидактичних кейсів, портфоліо, оволодіння ними

алгоритми дій щодо організації освіти дітей у дистанційному режимі, здійснення психолого-педагогічного супроводу та підтримки дітей й їхніх батьків у перебігу пропонуванних форм навчання.

Питання створення у закладах дошкільної освіти інклюзивного середовища нині є одним із пріоритетних у реалізації освітньої політики в Україні. Розбудова закладу дошкільної освіти, дружнього до дитини, передбачає наявність безпечного, безбар'єрного освітнього інклюзивного середовища, запобігання булінгу, здійснення психолого-педагогічного супроводу та підтримки дітей з особливими освітніми потребами, організація діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, складання індивідуальної програми розвитку. Ці вектори реалізуються у межах зазначеної тенденції.

За даними Інституту освітньої аналітики на кінець 2020 року в Україні 2 242 заклади мають у своєму складі інклюзивні групи (2018 р. – 929, 2019 – 1 721) місто – 1650, село – 592), у них – 3 796 груп (2018 р. – 1 284, 2019 р. – 2 525) (місто – 3 111, село – 685). 73 775 дітей відвідували інклюзивні групи із них – 6 849 дітей з особливими освітніми потребами (2018 р. – 2 359 дітей, 2019 р. – 4 655). На кінець 2020 року заклади дошкільної освіти відвідували: 8 544 дитини з інвалідністю (2018 р. – 9 014, 2019 р. – 9 157); 59 190 дітей з особливими освітніми потребами (2018 р. – 60 884, 2019 р. – 61 271). Дошкільна освіта України тільки починає набувати такого досвіду. Так, наприклад, з 2018 по 2019 рік Україна вдвічі збільшила кількість дітей з інвалідністю, які були інтегровані у заклади дошкільної освіти та інші заклади освіти. І тут йдеться не лише про рівний доступ, але й про якість освіти, що зумовлює потребу у вивченні світових практик із впровадження інклюзії в закладах дошкільної освіти, створення простору дружнього до дитини.

Одним із питань яке потребує розв'язання є *створення незалежної служби сертифікації та атестаційної кваліфікації педагогів* з урахуванням «Професійного стандарту вихователя», «Професійного стандарту керівника закладу дошкільної освіти», що визначає перелік компетентностей та трудових функцій, якими має володіти вихователь дітей дошкільного віку та керівник закладу дошкільної освіти. За даними Інституту освітньої аналітики на кінець 2020 року в Україні 141 034 педагоги працюють в закладах дошкільної освіти (2019 р. – 137 450). 137 514 педагогів (97,5%) мають освітні ступені: 94 033 педагоги – (66, 7%) бакалавр, спеціаліст, магістр. 43 481 педагог – (30,8 %) молодший бакалавр, молодший спеціаліст.

Потребують *оновлення механізми самоосвіти педагогів* у перебігу різних форм неформальної освіти, зокрема це: проходження онлайн-курсів на платформах Prometheus [17], EdEra – студія онлайн освіти [18], вивчення досвіду педагогів інших країн у рамках міжнародного партнерства, інші форми неформальної освіти та *розроблення системи стимулів педагогів*.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Ми солідаризуємося з думкою В. Кременя «...будучи самобутньою, дошкільна освіта потребує осучаснення шляхом створення та впровадження у практику нового законодавства, освітніх інновацій, технологій, підвищення компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти. Оновлена та модернізована дошкільна освіта дасть потужний імпульс новим можливостям для розвитку людського капіталу, всієї національної освіти та економіки» [19, с. 8].

Отже, здійснивши аналіз сучасного стану дошкільної освіти в Україні та світі, базуючись на моніторингових дослідженнях щодо якості дошкільної освіти через призму Міжнародних та українських реалій, нами було встановлено суголосність світових та українських тенденцій, надано їм характеристику та окреслено відповідні напрями розвитку дошкільної освіти.

Ключовими тенденціями визначено: *розвиток дошкільної освіти в світі є наявність розгалуженої мережі закладів дошкільної освіти; розроблення на законодавчому рівні механізмів, що регулюватимуть процеси розбудови мережі закладів дошкільної освіти; реалізація в освітньому процесі закладу дошкільної освіти компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходу; оновлення нормативно-правової бази та змістовно-методичного забезпечення ЗДО; оновлення програмово-методичного та змістовно-технологічного забезпечення дошкільної освіти; розроблення змістовно-технологічного забезпечення є питання дистанційного та змішаного навчання у закладах дошкільної освіти; впровадження у заклади дошкільної освіти культури демократії; оцінювання якості дошкільної освіти; розроблення системи відбору кваліфікованих педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку та створення умов для підвищення кваліфікації педагогів; створення у закладах дошкільної освіти інклюзивного середовища; створення незалежної служби сертифікації та атестаційної кваліфікації педагогів; потребують оновлення механізми самоосвіти педагогів у перебігу різних форм неформальної освіти та розроблення системи стимулів педагогів.*

Стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. **Перспективним** вважаємо питання розроблення дорожньої карти імплементації тенденцій розвитку дошкільної освіти в систему освіти України та проведення моніторингу ефективності її впровадження.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. International Standard Classification of Education. ISCED 2011, 2012. *UNESCO Institute for Statistics*. Available: <<http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>>.

2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. Кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти, Київ: УЦОЯО, 2019, 439. Доступно: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf>.

3. European Commission / EUROSTAT, Your key data to European statistics – European benchmarks, ics. Available: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks>>.

4. Shonkoff, JP, Richter, L, van der Gaag, J, Bhutta, ZA., 2012. An integrated scientific framework for child survival and early childhood development. *Pediatrics*, 129(2): e460–72. Epub 2012/01/06. doi: 10.1542/peds.2011-0366 pmid:22218840.

5. Дослідження якості дошкільної освіти: складові освітнього середовища, 2019. Аналітичний звіт, 70. Доступно: <<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/DO-1.pdf>>.

6. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність, 2021. Київ, 451. Доступно: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1.pdf>.

7. *Європейська рамка якості раннього розвитку і дошкільної освіти*. Доступно: <https://ec.europa.eu/education/policies/early-childhood-education-and-care_en>.

8. Гармс, Тельма., Річард, М. Кліффорд, Деббі, Краєр, 2020. *Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти*. Третя редакція (ECERS-3); пер. з англ. О. Тільна, Харків: Вид. «Ранок», 116.

9. *Критерії якості дошкільної освіти звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм»* / упор. Н. Софій, Ю. Найда, 2019. Доступно: <<http://ussf.kiev.ua/ccdeditions/328/>>.

10. *Контент-платформа НУМО*. Доступно: <<https://numo.mon.gov.ua>>.

11. *Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину*, 2021. Кол. авт.: О. Косенчук, І. Новик, О. Венгловська. УІРО, 26. Доступно: <<https://uied.org.ua/rekomendaczi%D1%97-shhodo-zabezpechennya-yakosti-doshkilno%D1%97-osviti-ukra%D1%97ni-v-umovah-karantinu-2/>>.

12. *Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження* 2021. Упоряд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків: В-во «Ранок», 240.

13. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87. Дата оновлення: 24.07.2019 р. № 688. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>>.

14. *Нова українська школа концептуальні засади реформування середньої школи*, 2016. Доступно: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>>.

15. Постанова Головного державного санітарного лікаря України «Проти епідемічні заходи у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 22.09.2020 р. №55. Доступно: <<https://moz.gov.ua/uploads/>>.

16. Постанова Головного державного санітарного лікаря України «Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.07.2020 р. №42. Доступно: <<https://moz.gov.ua>>.

17. Платформа Prometheus. Доступно: <<https://prometheus.org.ua>>.

18. EdEra – студія онлайн освіти. Доступно: <<https://www.ed-era.com>>.

19. Кремень, В., 2021. Освіта дітей раннього та дошкільного віку в контексті їх безперервного розвитку, *Вісник національної академії педагогічних наук України*. 3, 2, 1–8. Доступно: <<https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/209/253>>.

WORLD TRENDS AND DIRECTIONS OF PRESCHOOL EDUCATION DEVELOPMENT

Olha Kosenchuk,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of pedagogy and psychology of Vocational education National Aviation University Head of Department, Preschool and Primary Education Ukrainian Institute of Education Development

Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1733-5937>

olha.kosenchuk@npp.nau.edu.ua

Abstract. The article is devoted to the problem of analyzing world trends and directions of preschool education in the world and Ukraine. The author analyzed modern international monitoring studies on the quality of preschool education; the current state of the problem of preschool education development through the prism of international and Ukrainian realities is analyzed; trends are outlined, and directions of preschool education development are determined; attention is paid to the consonance of world and Ukrainian trends, the characteristics given to them.

Key trends are identified: the development of preschool education in the world is the presence of an extensive network of preschool educational institutions; development at the legislative level of mechanisms that will regulate the processes of building a network of preschool educational institutions; implementation of a competent, personal-oriented, active, inclusive approach in the educational process of preschool education; updating the regulatory framework and content and methodological support of ZDO; updating the program-methodical and content-technological support of preschool education; development of content and technological support is a matter of distance and mixed learning in preschool educational institutions; introduction of democracy culture into preschool educational institutions; assessment of the quality of preschool education; development of a system for the selection of qualified pedagogical staff to work with preschool children and create conditions for improving

the skills of teachers; creation of an inclusive environment in preschool educational institutions; creation of an independent service of certification and attestation qualification of teachers; need to update the mechanisms of self-education of teachers in the course of various forms of informal education and the development of a system of incentives for teachers We consider promising the issue of developing a roadmap for the implementation of trends in the development of preschool education in the education system of Ukraine and monitoring the effectiveness of its implementation.

Keywords: preschool education; trends; quality of education; quality assurance of the educational process ECERS-3; preschool children; professional standard; democracy culture; state standard of preschool education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. International Standard Classification of Education. ISCED 2011, 2012. *UNESCO Institute for Statistics*. Available: <<http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>>.
2. Natsionalnyi zvit za rezultatamy mizhnarodnoho doslidzhennia yakosti osvity PISA-2018, 2019 [National report on the results of the international survey on the quality of education PISA-2018]. Kol. avt. : M. Mazorchuk (osn. avtor), T. Vakulenko, V. Tereshchenko, H. Bychko, K. Shumova, S. Rakov, V. Horokh ta in.; Ukrainyskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. Kyiv: UTsOlA0, 439. Dostupno: <https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf>.
3. European Commission / EUROSTAT, Your key data to European statistics – European benchmarks, ics. Available: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks>>.
4. Shonkoff, JP, Richter, L, van der Gaag, J, Bhutta, ZA., 2012. An integrated scientific framework for child survival and early childhood development. *Pediatrics*, 129(2): e460–72. Epub 2012/01/06. doi: 10.1542/peds.2011-0366 pmid:22218840.
5. *Doslidzhennia yakosti doshkilnoi osvity: skladovi osvitnoho seredovyshcha*, 2019 [Research on the quality of preschool education: components of the educational environment]. Analitichnyi zvit, 70. Dostupno: <<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/DO-1.pdf>>.
6. *Osvita v nezalezhnii Ukraini: rozvytok ta konkurentospromozhnist*, 2021 [Education in independent Ukraine: development and competitiveness], Kyiv, 451. Dostupno: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1.pdf>.
7. Yevropeiska ramka yakosti rannoho rozvytku i doshkilnoi osvity [European Quality Framework for Early Development and Preschool Education]. Dostupno: <https://ec.europa.eu/education/policies/early-childhood-education-and-care_en>.
8. Harms, Telma, Klifford, Richard M., Shkala, Debbi Kraier. Otsiniuvannia yakosti osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity [Scale for assessing the quality of the educational process in preschool institutions], 2020. Tretia redaktsiia (ECERS-3). Per. z anhl. O. Tilna, Kharkiv: Vyd. «Ranok», 116.

9. Kryterii yakosti doshkilnoi osvity zvit za rezultatamy doslidzhennia v mezhakh mizhnarodnoho proektu «Mizhnarodni kryterii yakosti doshkilnykh osvitnikh prohram» [Criteria for the quality of preschool education report on the results of a study within the international project "International criteria for the quality of preschool education programs"], 2019. Upor. N. Sofii, Yu. Naida. Dostupno: <<http://ussf.kiev.ua/ccdeditions/328/>>

10. *Kontent-platforma NUMO*. Dostupno: <<https://numo.mon.gov.ua>>.

11. Rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti doshkilnoi osvity Ukrainy v umovakh karantynu [Recommendations for ensuring the quality of preschool education in Ukraine under quarantine], 2021. Avtor., kol. O. Kosenchuk, I. Novyk, O. Venhlovska. UIRO, 26. Dostupno: <<https://uied.org.ua/rekomendaczi%D1%97-shhodo-zabezpechennya-yakosti-doshkilno%D1%97-osviti-ukra%D1%97ni-v-umovah-karantynu-2/>>.

12. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity: osoblyvosti vprovadzhennia [State standard of preschool education: features of implementation], 2021. Uporiad.: O.H. Kosenchuk, I.M. Novyk, O.A. Venhlovska, L.V. Kuzemko. Kharkiv: V-vo «Ranok», 240.

13. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity [State standard of primary education]: Postanova KMU vid 21.02.2018 r. № 87. Data onovlennia: 24.07.2019 r. № 688. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>>.

14. Nova ukrainska shkola kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly, 2016 [New Ukrainian school conceptual principles of secondary school reform]. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>>.

15. Postanova Holovnoho derzhavnoho sanitarnoho likaria Ukrainy «Protyepidemiczni zakhody u zakladakh doshkilnoi osvity na period karantynu u zviazku poshyrenniam koronavirusnoi khvoroby (COVID-19)» [Resolution of the Chief State Sanitary Physician of Ukraine "Anti-epidemic measures in preschool education institutions for the period of quarantine due to the spread of coronavirus disease (COVID-19)"] vid 22.09.2020 r. №55. Dostupno: <<https://moz.gov.ua/uploads/>>.

16. Postanova Holovnoho derzhavnoho sanitarnoho likaria Ukrainy «Pro zatverdzhennia Tymchasovykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii protyepidemicnykh zakhodiv u zakladakh osvity v period karantynu v zviazku poshyrenniam koronavirusnoi khvoroby (COVID-19)» [Resolution of the Chief State Sanitary Doctor of Ukraine "On approval of the Interim Recommendations on the organization of anti-epidemic measures in educational institutions during quarantine in connection with the spread of coronavirus disease (COVID-19)"] vid 30.07.2020 r. №42. Dostupno: <<https://moz.gov.ua>>.

17. *Platforma Prometheus* [Prometheus platform]. Dostupno: <<https://prometheus.org.ua>>.

18. *EdEra – studiia onlain osvity* [EdEra is an online education studio]. Dostupno: <<https://www.ed-era.com>>.

19. Kremen, V., 2021. Osvita ditei rannoho ta doshkilnoho viku v konteksti yikh bezperervnoho rozvytku [Education of young and preschool children in the context of their continuous development]. *Visnyk natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 3, 2. 1–8. Dostupno: <<https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/209/253>>.